

Sivistysvaliokunnan vastine valtuustoaloitteeseen koskien Nikkilän Sydämen sukkakoulua

valmistelijat: opetuspäällikkö Riikka Strandström, riikka.strandstrom(at)sipoo.fi,
opetuspäällikkö Hannu Ollikainen, hannu.ollikainen(at)sipoo.fi

Peruskoulujen tilanne Sipoossa

Kaikki Sipoon peruskoulut ovat sukkakouluja. Kaikki Sipoon kunnan noin 2600 perusopetuksen oppilasta toimivat koulupäivän aikana sisätiloissa ilman ulkokenkiä. Nikkilän Sydämessä käy koulua noin 700 lasta. Jos Nikkilän Sydän olisi kenkäkoulu, noin 75 % kouluikäisistä lapsista kävisivät yhä koulua ns. sukkakouluissa. Sukkakoulu-periaate on toiminut muissa kouluissa ja kunnassa yhtenäinen toimintaperiaate on selkeämpi oppilaille, henkilökunnalle ja vanhemmille. Suomalaiseen kulttuuriin ja ennen kaikkea koulukulttuuriin kuuluu myös se, että ulkokengät jätetään eteiseen.

Sipoossa on pitkät perinteet sukkakoulu toimintamallina muiden koulujen osalta, paitsi Nikkilän yläkoulut. Valtakunnallisesti peruskoulut ovat pääsääntöisesti sukkakouluja.

Kouluja on muutettu tai alun perin suunniteltu sukkakouluiksi, koska ulkokenkien jättäminen eteistiloihin kenkätelineisiin

- parantaa sisäilman laatua,
- vähentää huonekalujen ja kiinteistön kulumista,
- vähentää/helpottaa tilojen siivoustarvetta ja
- parantaa oppilaiden jalkojen terveyttä.

Nikkilän Sydän

Nikkilän Sydämessä toimivat Sipoonjoen yhtenäiskoulu (vl 1-9), Sipoonjoen yhtenäiskoulun esiopetus ja Kungsvägens skola (vl 7-9). Lukuvuonna 2022-2023 tiloissa toimivat myös Sipoonjoen esiopetus ja Lukkarin esiopetus. Esiopetus tulee jatkumaan tiloissa myös tulevina vuosina. Lukuvuonna 2022-2023 kiinteistössä on n. 80 lasta, joiden ikä on 5-8 vuotta. Tavoitteena on, että lähivuosina alle yläkouluikäisten lasten määrä tulee kasvamaan lähemmäksi 300.

Nikkilän Sydän oli alun perin suunniteltu osittain sukkakouluksi. Yläkoulutilojen rakennusvaiheessa kenkätelineistä jouduttiin luopumaan kustannussyistä. Laajennusosa suunniteltiin alusta alkaen sukkakouluksi suunnitteleamalla lattiamateriaali pitkälti tekstiilimatoksi sekä rakentamalla kuraeteiset ja vaatesäilytyskaapit. Laajennusosan rakennusvaiheessa myös yläkoulutiloihin hankittiin kenkätelineitä eteis- ja aulatiloihin, jonne kengät voi jättää. Lisäksi yläkouluikäisten oppilaiden käytössä olevia tiloja muutettiin osittain tiloiksi, joissa on tekstiilimatto. Kaikkia kiinteistön tiloja on myös tarkoitus käyttää joustavasti ja tarpeen mukaan eri ikäisten oppilaiden opetukseen. Sukkakouluilla on

terveydellisiä hyötyjä oppilaille ja henkilökunnalle sekä taloudellisia hyötyjä. Viihtyvyys on myös yksi suuri hyöty sukkakoulusta, kun lattiat pysyvät kuivina ja tilat puhtaina.

Mikäli ruokalassa rikkoutuu astioita, tulee sirpaleet korjata mahdollisimman pian ja huomioida, ettei käyttäjät kävele niiden päältä. Mikäli ruokalassa on lattialla ruuantähteitä, jotka häiritsevät sukkasillaan kulkevia oppilaita, tulee ennemminkin huolehtia asianmukaisesta ja kohteliaasta ruokalakäyttäytymisestä kuin ratkaista ongelma laittamalla ulkokengät jalkaan.

Lisäksi on hyvä huomioida, että esim. tulipalon syttyessä, kenkien hakeminen kenkätelineistä tai ulkovaatteiden hakeminen oppilaskaapeista ei ole suositeltavaa, vaan kiinteistöstä poistutaan mahdollisimman nopeasti ja hakeudutaan kokoontumispaikalle. Kokoontumispaikka olisi hyvä suunnitella myös lähellä sijaitseviin sisätiloihin, jonne voidaan kokoontua kylmällä ilmalla tai poistumisen kestäessä pitkään. Tämä tarve tulee huomioida, vaikka ulos poistuttaisiin ulkokengät jalassa. Tämä koskee myös kaikkia muita koulu kiinteistöjä Sipoossa.

Turvallinen oppimis- ja työympäristö

Opetushallituksen yliarkkitehti Reino Tapanisen mukaan sukkakoulut ovat yksi koulurakentamisen trendeistä, kun koulun ääniympäristöä otetaan entistä enemmän huomioon. Uusia sukkakouluja rakennetaan ympäri Suomea ja yleistyvät esimerkiksi Tampereella. Bournemouth yliopiston tutkimuksen mukaan lapset pärjäävät paremmin sukkakouluissa kuin perinteisissä kouluissa. Skandinaviassa sukkakouluperiaate on tutkimusten mukaan normaalia koulutoimintaa, ja tutkijat haluaisivat, että sukkakouluja otettaisiin ala- ja yläkouluissa laajemmin käyttöön myös Englannissa.

Kengät tuovat mukanaan hiekkaa, tomua ja muuta likaa, jota kertyy koulun sisätiloihin. Sisäilmaongelmat ovat yleinen huolenaihe koulutiloissa. Huono sisäilma johtaa oireiluun oppilaille ja työntekijöillä. Sisäilman laatuun vaikuttaa monta eri tekijää, mutta kengätön koulu on yksi askel kohti parempaa sisäilmaa. Sukkakouluissa pienhiukkasten määrä sisätiloissa pysyy pienempänä, kun hiukkasia ei kulje kenkien mukana ympäri koulua.

Turvallinen työympäristö ja työhyvinvointi on tärkeää ja työnantajan veloitteena on turvata hyvä työympäristö työntekijöilleen. Opetusalan ammattijärjestö OAJ:n mukaan opettajat eivät jaksakaan työskennellä eläkkeelle asti, mm. sisäilmaongelmien takia. Rajoittamalla pienhiukkasten määrää koulujen sisätiloissa luodaan myös parempi työympäristö ja parempaa työhyvinvointia koulun henkilökunnalle.

Sukkakouluissa on vähemmän kulutusta pinnoilla ja huonekaluissa, joka johtaa taloudellisiin hyötyihin, kun näitä elementtejä ei tarvitse korjata tai vaihtaa yhtä usein.

Siivoukustannukset ovat myös pienemmät ja siivousta voi keskittää lattioiden sijasta muihin pintoihin ja alueisiin.

Toimintakulttuurin muuttaminen

Raija Kattilakoski on tehnyt väitöskirjan vuonna 2018 aiheesta koulun toimintakulttuurin muuttaminen. Henkilökohtaiseen oppimis- ja muutosprosessiin kuuluu Senge ym. (2004) mukaan kolme vaihetta:

1. tunnistaminen, havainnointi, kyseenalaistaminen, pohtiminen
2. oman ajattelun ja toiminnan kahleista luopuminen, uuden vastaanottaminen
3. uudet toimintatavat ja -mallit käyttöön

Muutos kohtaa melkein aina jonkinlaista vastarintaa. Vastarinta koostuu mielikuvista, uhista ja huolista. Kansainvälisten tutkimusten mukaan uuden oppimisympäristön käyttöönotto ei suju ongelmitta. Uuden pedagogiikan haltuunotto tapahtuu kokeilun ja reflektion kautta, ja siihen tarvitaan myös ammatillista tukea. Toimintakulttuurin muuttaminen vie vuosia ja tarvitaan myös aikaa rutiinien ymmärtämiseen ja kokeiluun. Toimintakulttuuri ei muutu, ellei koko yhteisö ole sitoutunut muutokseen tai jos muutosta ei tueta tai siihen ei kannusteta. Toimintakulttuurin muuttaminen vaatii onnistuakseen yhteistyötä ja yhteen hiileen puhaltamista kaikkien osapuolten kanssa.

Muutoksissa lyhytaikaiset häiriöt uuden toimintakulttuurin myötä huomioidaan vahvemmin kuin pitkäaikaiset hyödyt. Sukkakoulu toimintamallina on nimenomaan otettu käyttöön mallin pitkäaikaisten hyötyjen takia. Nähdäkseen muutosten hyödyt on jatkettava ja kehitettävä uutta toimintamallia. Kun sukkakoulu on osa toimintakulttuuria, hyödyt tulevat myös näkyviin. Sukkakoulu luo pitkällä tähtäimellä paremman opiskeluympäristön oppilaille, parantaa heidän terveyttään sekä luo hyvän työympäristön henkilökunnalle.

Sukkakouluissa on siistejä oppimistiloja enemmän ja koulu voidaan kalustaa monipuolisemmin, kuten esim. sohvat, säkkituolit, rahat, jne. Tämä johtuu siitä, että kalusteet pysyvät siistimpinä ja ne eivät kulu yhtä nopeasti sukkakouluissa. Opettajat voivat hyödyntää opetuksessa helpommin myös aulatiloihin ja koulun muita tiloja, kun ne on kalustettu esimerkiksi sohvilla.

Muutos voi olla myös joillekin kriisi, jonka käsittely vie aikaa. Kattilakosken mukaan toimintakulttuurin muutokseen voi suhtautua joko ratkaisemalla eteen tuleva ongelma yhdessä kokeilemalla ja löytämällä siten paras ratkaisu - tai puolustautumalla ja kieltämällä koko muutos.

Sukkakoulutoiminta Nikkilän Sydämessä

Nikkilän Sydän on toiminut sukkakouluna elokuusta 2021 alkaen. Yläkoulujen käytössä oleviin tiloihin on asennettu kevään ja kesän 2021 aikana tekstiilimattoa. Lyhyellä

käyttökokemuksella on haastavaa tehdä pitkälle meneviä johtopäätöksiä siitä, ettei sukkakoulu ole toimiva ratkaisu kiinteistössä. Toimintakulttuurin muuttaminen, tässä tapauksessa sukkakouluksi muuttaminen, on haastavaa ja vie aikaa, kun kiinteistössä opiskelee oppilaita ja työskentelee aikuisia, jotka ovat alun perin tottuneet käyttämään kiinteistössä ulkokenkiä paikassa kuin paikassa. Uuteen toimintakulttuurin tottumiseen menee yleensä noin 3 vuotta, joten lyhyen kokemuksen perusteella ei kannata tehdä liian vahvoja johtopäätöksiä. Toimintakulttuurin muuttaminen työllistää alkuvaiheessa enemmän koulun aikuisia, kun oppilaiden ohjaaminen uuteen toimintakulttuuriin vie aikaa, ennen kuin kaikki ovat sisäistäneet ulkokenkien jättämisen kenkätelineisiin.

Koska Nikkilän Sydän on kokonaisuudessaan muutettu sukkakouluksi, ulkokenkien käyttäminen sisätiloissa ei ole sallittua keneltäkään kiinteistön käyttäjältä. Tätä varten kiinteistöön on hankittu kenkätelineitä palvelemaan kaikkia käyttäjiä: oppilaiden kenkätelineet ovat 1. kerroksen soluauloissa, henkilöstön kenkätelineet ovat 1. kerroksen D-siiven lähettävillä ja vierailijoiden kenkiä varten hankitut telineet on sijoitettu pääoven välittömään läheisyyteen. Kaikkia käyttäjiä ohjeistetaan toimimaan kiinteistössä sovitulla tavalla, vaikka muutokseen sopeutuminen veisi myös heiltä aikaa. Meidän aikuisten on tulee toimia esimerkkinä lapsille ja nuorille sääntöjen noudattamisessa.

Toimintamallit oppilaiden omaisuuteen kohdistuviin varkauksiin, näpistykseen tai vahingontekoihin

Sipoon kunnanvaltuusto on 13.12.2021 päättänyt, että Ankkuri-toimintamallin lisäksi Sipoon peruskouluissa ja lukioissa tullaan soveltamaan Etelä-Karjalan toimintamallin mukaisia yhtenäisiä käytäntöjä lainvastaisten tekoihin puuttumiseen. Tähän ohjeistukseen on kirjattu yhteiset toimintamallit, joita noudatetaan kaikissa yksiköissä. Toimintamallit on laadittu myös lainvastaisiin toimiin, jotka täyttävät varkauksen, näpistyksen tai vahingonteon tunnusmerkistön. Nämä toimintamallit ovat käytössä myös Nikkilän Sydämessä ja koskevat mm. oppilaiden jalkineisiin kohdistuvia lainvastaisia toimia.

Sipoonlahden koulu

Sipoonlahden koulu on toiminut sukkakouluna jo pitkään. Sukkakouluperiaate on koulussa normaalia toimintaa ja osa koulun toimintakulttuuria. Ilkivaltaa on tapahtunut yksittäisissä eteisissä ja ne on selvitetty tapauskohtaisesti. Ulko-ovien luona on vapaasti kaikkien halukkaiden käyttöön villasukkia, joita voi lainata. Myös vieraille ohjataan villasukkien käyttöä. Jokainen voi luonnollisesti pitää myös omia villasukkia tai sisäkenkiä.

Koululla on kaikkia, niin vääriä kuin oikeita, hälytystilanteita varten kaikilla ulko-ovilla kenkien muovisuojuksia. Nämä voi laittaa jalkaan, jos kulku on eri kautta, kuin missä omat ulkokengät sijaitsee. Oppilaat tulevat sisään kymmenestä eri sisäänkäynnistä eli harvoin ulkokengät ovat siellä, missä oppilaat itse. Koulun vieressä sijaitsee Ingman Areena, johon siirrytään tarvittaessa hälytystilanteissa, esim. jos ulkona on kylmää.

Sipoonlahden yleisiä kokemuksia sukkakoulusta

Oppilaat pitävät joko omia sukkia tai koulun tarjoamia villasukkia jaloissaan. Lumisena aikana märkä lumi jää kuraeteisiin, eikä kantaudu pidemmälle koulussa ja tämä puolestaan lisää koulun viihtyvyyttä. Tekstiilimatot eivät myöskään pysyisi siistinä, jos niillä käveltäisiin ulkokengillä ja samalla oppikylieni viihtyvyys kärsisi. On oppilaita, joiden kanssa henkilökunta on joutunut käymään keskustelua useampaan otteeseen kenkien käytöstä sisällä. Tarpeen mukaan keskustelua käydään uudestaan. 900 oppilaasta tämä keskustelu koskee nykyään ehkä kahta oppilasta. On huomioitava, että Sipoonlahdessakin on myös betonilattioita, joissa ei ole lattialämmitystä, niin kuin Nikkilän Sydämessä ja silti sukkakoulu koetaan hyvänä toimintamallina.

Yleisiä kommentteja

Aloitteessa nostettiin esiin ongelmia, kuten näpistely, järjestyssääntöjen rikkominen tai likainen ruokala. Nämä ongelmat tulevat olemaan läsnä, vaikka päätettäisiin luopua sukkakoulusta. Kunnan, koulujen henkilökunnan ja vanhempien on puututtava ongelman ytimeen ja yhteistyössä ratkaistava tämä. Sukkakoulusta luopuminen ei ratkaise näitä ongelmia, vaan näpistely, järjestyssääntöjen rikkominen ja likainen ruokala tulevat olemaan ongelma, vaikka luovuttaisiin sukkakoulusta.

Sukkakoulu periaatteena toimii myös muualla Sipoossa, Suomessa ja Skandinaviassa. Myös erilaiset tutkimukset tukevat sukkakoulun hyötyjä ja osa tämänhetkisistä sukkakouluun liittyvistä ongelmista on ratkaistavissa, joten ei ole perusteltua olettaa, miksi sukkakoulu ei voisi toimia myös Nikkilän Sydämessä.

Uuden toimintakulttuurin edistämiseksi on tärkeää, että oppilaat otetaan mukaan koulun oppimisympäristön kehittämiseen. Oppilailta voidaan pyytää ehdotuksia, miten nykyiset haasteet ratkaistaan sen sijaan, että sukkakouluperiaatteesta luovutaan. Mahdollisia parannuksia on useita, kuten esimerkiksi:

- lisää kenkätelineitä ja useampiin eri paikkoihin
- oppilaskaappeja, joissa on parempi lukitus
- enemmän kuramattoja koulukiinteistöön
- oppilaat mukaan suunnittelemaan yhteiskäyttövillasukkia
- mahdolliset tehtävät hankinnat suunnitellaan yhteistyössä kaikkien kiinteistössä opiskelevien oppilaiden kanssa
- luodaan poistumisharjoituksiin ja poistumistilanteisiin toimivampi malli
- lisätään valvontaa ja mietitään, miten näpistykseen voidaan puuttua yhteistyössä oppilaiden kanssa
- koulun yhteisöllisyyden kehittäminen yhdessä oppilaiden kanssa, esim. eri tapahtumien kautta

Toimenpiteet Nikkilän Sydämessä

Koulutusjaostot käsittelivät 23.8.2022 toimenpide-ehdotukset kustannusarvioineen tilanteen parantamiseksi Nikkilän Sydämessä. Kaikkiin koulujen toivomiin toimenpiteisiin on suhtauduttu myönteisesti ja osoitettu määrärahoja. Toteutetut toimenpiteet 7.3.2023 mennessä:

- Oppilaille on järjestetty kysely 2022. Kyselyn sisällön laatimiseen osallistettiin molempien koulujen oppilaskuntien hallitusten edustajia. Kyselyllä haluttiin selvittää oppilaiden näkemyksiä, mielipiteitä ja ehdotuksia, mitä toimenpiteitä tulisi tehdä, jotta koulun arki sujuisi paremmin kengättömässä koulussa sekä mitä turvallisuuteen liittyviä ongelmia on olemassa ja miten henkilökunta ja oppilaat voisivat lisätä turvallisuuden tunnetta koulupäivän aikana.
- TA2023:n sivistysosaston investointirahoihin on varattu rahaa uusia oppilaskaappeja varten.
- Koulut ovat yhteistyössä laatineet koulujen yhteiset järjestyssäännöt syksyllä 2022 ([https://drive.google.com/file/d/17TtWye4APDqwkMjl9tGFrERe0SPAwV-U/view?usp=share link](https://drive.google.com/file/d/17TtWye4APDqwkMjl9tGFrERe0SPAwV-U/view?usp=share_link)).
- Valvontaa kiinteistössä on lisätty.
- Oppilastyönä on tehty kenkätelineitä luokkiin ja kenkien kuljetuspusseja.
- On käynnistetty koulujen yhteisten pelisääntöjen läpikäynti yhteistyössä rehtoreiden, vararehtoreiden ja opetuspäälliköiden kanssa. Yhteistyötä tullaan tämän jälkeen laajentamaan johtoryhmien kanssa tehtäväksi.

Näkemyksiä tilanteesta Nikkilän Sydämessä

- Nikkilän Sydämessä esiintyvä ei-toivottu käyttäytyminen (ilkivalta, häiriökäyttäytyminen, väkivalta) ei johdu sukkakouluun siirtymisestä. Lasten ja nuorten pahoinvoinnin lisääntyminen ja siitä aiheutuvat lieveilmiöt ovat valtakunnallinen ilmiö.
- Oppilaat ja henkilökunta ovat tuoneet esille, että koulujen yhdessä laadittuja järjestyssääntöjä ja pelisääntöjä ei noudateta molempien koulujen henkilökunnan toimesta yhdenvertaisesti. Tämä tilanne on ollut jo ennen sukkakouluun siirtymistä. Lisäksi toimenpiteet ja seuraamukset sääntöjen rikkomisesta ovat olleet koulujen välillä vaihtelevia. Tämä aiheuttaa hämmennystä ja kuormitusta niin oppilaiden kuin henkilökunnankin kesken.
- Sukkakoulu on ollut käytössä Nikkilän Sydämessä reilut 1,5 vuotta ja osa oppilaista on sellaisia, jotka ovat saaneet olleet olla yhden kokonaisen lukuvuoden ulkokengät jalassa kiinteistössä.
- Yhteisiä tiloja (aulat, ruokala, luokkatilat) käyttävät kaikki kiinteistössä toimivat (esiopetus, suomenkielinen yhtenäiskoulu, ruotsinkielinen yläkoulu). Jos ulkokenkien käyttö on sallittua osalla toimijoista ja osalla ei, aiheutetaan tilanne, jossa sukkasillaan liikkuvien oppilaiden sukat likaantuvat ja kastuvat ulkokengiä käyttävien henkilöiden vuoksi. Nuorimmat tilojen käyttäjät (esiopetuksen oppilaat) ovat

kiinteistössä pisimmän ajan päivittäin ja he liikkuvat yhteisiin tiloihin aamupalalle, lounaalle ja välipalalle. Ulkokenkien pukeminen ja riisuminen päivän aikana kahden ulkoilukerran lisäksi ruokailujen ajaksi vie paljon aikaa ja sitoo henkilökuntaa.

- Ulkokenkiä ei voi käyttää tiloissa, joissa on tekstiilimatto, joten jos yksi toimija siirtyy sallimaan ulkokenkien käytön sisätiloissa, näiden tekstiilimattotilojen käyttö ei ole heille mahdollista (koko laajennusosa ja vuonna 2021 remontoituvat tilat ns. vanhalla puolella, joita ovat mm. luonnontiedepajaluokat, muutama pienryhmätila, henkilöstöhuone).
- Kiinteistössä toimii vuosiluokkien 7-9 kielikylpyopetus ja tähän osallistuvilla oppilailla on opetustunteja sekä suomenkielisellä puolella että ruotsinkielisellä puolella. Heidän näkökulmastaan kahdenlainen toimintakulttuuri on hämmentävä.
- Jos kiinteistössä noudatetaan erilaisia toimintakulttuureita ja osa oppilaista saa käyttää yhteisissä tiloissa ulkokenkiä, oppilaiden ei-toivottuun tai sääntöjen vastaiseen toimintaan on haastavaa puuttua.
- Kiinteistössä toimivien tulee huomioida muut tilojen käyttäjät. Yhteisissä tiloissa toimiminen edellyttää yhteisiä pelisääntöjä, joita noudatetaan ja joiden noudattamatta jättämisestä aiheutuu samanlaiset seuraamukset oppilaiden kehitystaso- ja ikäkausi huomioiden.
- Teknisen osaston näkökulmasta sukkakoulu on paras toimintamalli (siivous, kiinteistön kuluminen, ym.).

Lähteet

Duthilleul, Y., Woolner, P. and Whelan, A. (2021) Constructing Education: An Opportunity not to be Missed. Thematic Reviews Series Council of Europe Development Bank, Paris.

Kattilakoski, R. 2018. Koulun toimintakulttuuri avautuvissa oppimistiloissa. Etnografinen tutkimus uuteen koulurakennukseen muuttamisesta. Jyväskylän yliopisto.

Merikari, A. 2020. *Kengät riisumalla puhtaampaa sisäilmaa?*, Sisäilmautiset 21.10.2020.

Pells, R. 2016. Children with no shoes on do better in classroom, major study finds.

Independent 24.5.2016. Verkojulkaisu:

<https://www.independent.co.uk/news/education/education-news/schools-encouraged-to-adopt-noshoes-policy-to-improve-pupils-learning-and-behaviour-a7044576.html>.

Pietilä, J. 2017. Sukkakoulussa riisutaan jalkineet kuin kotona – kirjastossa myös aikuiset kulkevat kengittä. Yle Uutiset 31.8.2017.

Putus, T., Länsikallio, R. & Ilves, V. 2017. Koulutus-, kasvatus- ja tutkimusalan Sisäilmatutkimus 2017. Julkaistu verkossa: [OAJ:n ja Turun yliopiston sisäilmatutkimus 2017](#)

Rämö, M. 2019. *Sukkakoulut yleistyvät Tampereella - "Minun korviini asti ei ole kantautunut huonoa palautetta"*. Tamperelainen 27.1.2019.

"Turvallinen Ja Terveellinen Päiväkotij- Ja Koulurakennus." *Opetushallitus*,
<https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/turvallinen-ja-terveellinen-paivakoti-ja-koulurakennus>